

**Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.116
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувач ступеня доктора філософії Чабан Ярослав Сергійович, 1998 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2022 році Київський університет імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Історія та археологія», виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Історія та археологія»

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.116 Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, від 26 березня 2026 року № 249, у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради:

ДРАЧ Оксана Олександрівна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Рецензент:

ГЕДЬО Анна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Офіційні опоненти:

РЕСНТ Олександр Петрович, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України;

ШАНДРА Ірина Олександрівна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри культурології та музеєзнавства Факультету культурології та соціальних комунікацій Харківської державної академії культури;

ПЯТНИЦЬКОВА Ірина Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, заступник декана з виховної та соціальної роботи зі студентами,

доцент кафедри історії та археології Факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса.

На засіданні 19 травня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Повсякденне життя робітників Південної України на матеріалах м. Єлисаветграда (1876–1914 рр.)» за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Дисертацію виконано у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ.

Науковий керівник: Надтока Геннадій Михайлович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Дисертація Чабана Ярослава Сергійовича на тему «Повсякденне життя робітників Південної України на матеріалах м. Єлисаветграда (1876–1914 рр.)» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія (науковий керівник – Надтока Геннадій Михайлович, професор кафедри всесвітньої історії Факультету суспільно-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор) є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023.

Дисертація Чабана Ярослава Сергійовича та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконана на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності. Чабан Ярослав Сергійович на високому рівні оволодів методологією науково-дослідницької діяльності, набув теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувач вільно володіє матеріалом.

Здобувач має 8 наукових публікацій, із них 7 – одноосібні, 1 – у співавторстві: 6 статей (1 у співавторстві) у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 2 публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації.

1. Надтока Г. М., Чабан Я. С. Дозвілля в структурі робітничого повсякдення Єлисаветграда кінця 19 — початку 20 ст. *Київські історичні студії*. 2024. № 1 (18). С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2024.13>
2. Чабан Я. С. Роль макроекономічного середовища у формуванні робітничого стану Єлисаветграда (60-ті рр. XIX – початок XX ст.). *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. 2025. № 1. С. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5908-2025-1-85-90>
3. Чабан Я. С. Від казарм до приватних садиб: житлові стратегії промислових робітників Єлисаветграда у 80-х рр. 19 - на початку 20 століття. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. № 4 (31). С. 70–90. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.4.372>
4. Чабан Я. С. Географічна репрезентація та соціально-становна структура промислових робітників Єлисаветграда (1876–1914). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2025. Т. 36 (75), №. 2. С. 152–158. <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/2.22>
5. Чабан Я. С. Реалії промислової праці робітників Єлисаветграда в епоху індустріального піднесення (90-ті рр. XIX–початок XX ст.). *Український літопис*. 2025. вип. 6. С. 134–142. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-8583-2025-6-134-142>

6. Чабан Я. С. Віковий профіль промислового робітництва Єлисаветграда (80-ті роки ХІХ–початок ХХ ст.): галузева специфіка. *Літопис Волині*. 2025. вип. 33. С. 133–138. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.22>

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження та побажання:

ГЕДЬО Анна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження:

1. Дисертант свідомо обмежує категорію «промислового робітництва» лише тими особами, які підпадали під нагляд фабричної інспекції, відокремлюючи їх від ремісників (кустарів). Проте в контексті повсякдення (спільне житло, дозвілля, побутові стратегії) таке жорстке розмежування виглядає дещо штучним. Чи не призводить ігнорування кустарного сектору до певного викривлення загальної картини міського простору Єлисаветграда?

2. Запропоноване автором поняття «Єлисаветградщина», що охоплює частини трьох губерній (Херсонської, Київської, Подільської), виглядає надмірно складним для реалізації «мезооптики», особливо коли основний фокус (мікрооптика) зосереджений виключно на місті. Доречно було б навести вагоміші аргументи на користь такого широкого субрегіонального зрізу саме для дослідження повсякденності.

3. Для посилення позицій автора бракує більш виразного порівняльного фону з іншими промисловими центрами Півдня України (Херсоном, Одесою, Катеринославом, Миколаєвом). Це дозволило б чіткіше визначити унікальність єлисаветградського досвіду порівняно з портовими чи металургійними гігантами регіону.

4. Автор слушно зауважує, що історія робітництва наразі лишається осторонь антиколоніальних трендів. Оскільки дисертант ідентифікує цю «білу пляму», було б доречно почути його власну рефлексію: чи простежується у

роботі спроба подивитися на елисаветградське робітництво крізь призму імперської колонізації (наприклад, через політику русифікації у заводських школах чи витіснення традиційних місцевих промислів)?

5. Хоча в роботі приділено увагу родинному життю, повсякдення жінки-робітниці (яке мало свою специфіку, особливо у текстильній або тютюновій галузях міста) могло б бути висвітлено більш детально.

РЕЄНТ Олександр Петрович, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України, зауваження:

1. Назва дисертації акцентує на «робітниках Південної України», тоді як основний емпіричний матеріал стосується передусім Єлисаветграда. Такий підхід є науково виправданим, однак у тексті можна було б ще чіткіше окреслити межі репрезентативності елисаветградського матеріалу для всього південноукраїнського регіону та повніше співвіднести локальні спостереження з аналогічними процесами в інших промислових центрах Півдня.

2. Визначення робітників через облік фабричною інспекцією є коректним, проте в такому випадку дискусійною лишається доля значного сегменту «передпромислових» або «напівпромислових» форм праці (дрібні майстерні, частина ремісничого сектору, змішані форми зайнятості), які могли впливати на повсякденні практики, але опиняються на периферії статистичної видимості. Варто чіткіше розвести «об'єкт-робітники міської економіки» та «об'єкт-робітники інспекційного обліку», показавши наслідки цього для узагальнень.

3. Дисертація декларує поєднання низки підходів (позитивістського, цивілізаційного, формаційного, мікроісторичного, ментального тощо), що загалом є продуктивним для історії повсякденності. Водночас дискусійним є

питання «місця» кожного підходу в загальній моделі пояснення: які питання вирішуються цивілізаційним підходом, які - формаційним і т.д.

4. Робота показує зв'язок між етнічним походженням і професійною спеціалізацією, оперує частками груп (зокрема українців) та аналізує мовні практики. Дискусійним залишається питання, які саме маркери етнічності домінують у різних джерелах (самовизначення, мова, конфесійність) та як автор долає розбіжності між ними. Для кінця XIX ст. ця проблема принципова, бо категорії «етнос/національність» часто фіксувалися опосередковано.

5. Висновки автора щодо ментальності робітництва, зокрема щодо ставлення до освіти та домінування деструктивних дозвіллевих практик, видаються загалом переконливими, але могли б бути ще сильнішими за умови більшої внутрішньої диференціації за професійним статусом, статтю, віком та етноконфесійною належністю. Це особливо важливо з огляду на доведену самим дисертантом поліетнічність і стратифікованість робітничого середовища.

6. Варто переглянути аргументацію вибору хронологічних рамок, оскільки нижня пояснюється мікро-, а верхня – макропроцесом.

7. При підготовці монографії доцільно відмовитися від частини застарілої історіографії та зосередити свою увагу на науковому доробку істориків сучасної української генерації. У роботі цього бракує, тож варто звернути на це увагу.

ШАНДРА Ірина Олександрівна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри культурології та музеєзнавства Факультету культурології та соціальних комунікацій Харківської державної академії культури, зауваження:

1. Тема дослідження має дві «обставини місця» («Південна Україна» і «м. Єлисаветград»), що викликає певні запитання. Проте після ознайомлення з текстом дисертації стає зрозумілим задум автора щодо регіонального та місцевого рівнів.

2. Хронологічні межі дослідження автором сформульовано дуже чітко – 1876–1914 рр., причому за нижню межу береться подія мікрорівня (заснування підприємства), а за верхню межу - макрорівня (початок Першої світової війни), що саме по собі вже не узгоджується між собою. Водночас, якщо дослідник розглядає таке об'ємне суспільне явище як робітництво, можна було б подати і більш широкі хронологічні категорії (десятиліття, частини століття).

3. Схвалення заслуговує спроба автора пояснити термінологічний інструментарій роботи. Проте так і залишилося незрозумілим що саме автор має на увазі під «промисловим робітництвом» (с. 18).

4. Чи доцільним є поділ історіографічного аналізу і на етапи, і на два рівні (макрорівень, тобто імперський, та мікрорівень - м. Єлисаветград). Така подвійна класифікація історіографії свідчить з одного боку, про глибину розуміння автором суті проблеми, дозволяє виділити місцеві особливості, унеможлиблює помилку поширення імперських кліше на український простір, з іншого - дещо спантеличує читача й розриває кожен з історіографічних періодів на дві частини.

5. Автор часто використовує географічне визначення «Південь», яке варто пояснити, адже «Південь України» та «Південь» в імперській дійсності XIX - початку XX ст. суттєво відрізняються за своїм змістовним наповненням.

6. У загальних висновках до дисертації автор дещо зловживає формулюваннями «з'ясовано», «наголошено», «простежено», «набуло подальшого розвитку», «уточнено», «вперше визначено», що створює враження певної саморецензії.

7. Логічним завершенням усього дослідження стали б «перспективи подальших досліджень», які беззаперечні і з огляду на тему, і з огляду на рівень фаховості автора.

ПЯТНИЦЬКОВА Ірина Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, заступник декана з виховної та соціальної роботи зі студентами, доцент кафедри історії та археології Факультету історії та міжнародних

відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса, зауваження:

1. Одну із проаналізованих груп історіографії було визначено як «сучасну західноєвропейську та українську історіографію» (с. 25). Водночас у цій групі були проаналізовані праці переважно американських науковців Ч. Війна, Г. Гоган, Р. Е. Зельніка та інших. Доречним видається окреслити цю групу робіт як «сучасну західну та українську історіографію».

2. Групу джерел «законодавчі та нормативно-правові акти загальноімперських інституцій та органів місцевого самоврядування» (с. 37) варто було розділити на дві окремі групи. Оскільки законодавчі та нормативно-правові акти загальноімперського характеру демонструють політику Російської імперії в питаннях робітників у цілому. Водночас нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування дають можливість відтворити рівень залученості місцевої влади у вирішення питань пов'язаних із життям робітників, простежити її взаємодію із власниками промислових підприємств.

3. До списку літератури були включені як окрема група джерел - довідникові видання (с. 257-258). Водночас в розділі 1 автор не відносить та не аналізує ці видання як складову джерельної бази дослідження.

4. Під час аналізу динаміки кількості робітників, показників оплати праці та загальної якості життя варто було деталізувати вплив економічної кризи 1900 - 1903 рр. та післякризової депресії на ці показники (с. 70).

5. Дослідження доповнило б розкриття особливостей повсякдення іноземних працівників міста, рівня їх взаємодій та культурного взаємообміну з місцевими робітниками.

6. У дослідженні (розділ 5) описано діяльність театрального гуртка, хору, оркестру, товариства велосипедистів-любителів футбольного клубу при заводі Ельворті, діяльність Професійного товариства робітників машинобудівних підприємств. При цьому не вказано наскільки активно робітники долучалися до діяльності цих об'єднань, що значно б розширило

уявлення про громадське життя робітників, залучення їх до культурних практик.

7. У висновках варто було б більшою мірою конкретизувати особливості повсякдення робітників м. Єлисаветграда, Півдня України та визначити спільні риси повсякденності робітників властиві досліджуваному періоду.

8. Текст дисертації містить окремі граматичні, стилістичні та технічні помилки: «проаналізувавши» (с. 18), «Ананьєвському» (с. 74), «Єлисаветградини» (с. 76), «сукупність» (с.86), «доровизну» (с.188), виділений кольором текст (с.155, 241). Має місце повтор назв джерел в списку джерел та літератури (позиції 125 і 129).

ДРАЧ Оксана Олександрівна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження та побажання:

1. У роботі дійсно бракує сучасних надбань української історіографії. Вони представлені в роботі, але не вичерпно. Дисертантові потрібно взяти це до уваги.

2. Спроби імплементувати різні методологічні блоки до дослідження та вийти на власну методологічну модель, з одного боку заслуговують на похвалу та відзначення, однак з іншого – надмірно навантажують самого автора та призводять до еkleктизму;

3. Аргументованість відповідей здобувача на запитання членів спеціалізованої вченої ради свідчить про високий рівень його науково-практичної компетентності, готовність презентувати та аргументовано відстоювати результати своєї наукової роботи.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.116 присуджує ЧАБАНУ Ярославу Сергійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.116

Оксана ДРАЧ